

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มุ่งวิจัยและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมต้นแบบในภูมิภาคตะวันตก และระดับประเทศ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) แบบสอบถาม การสำรวจ การสังเกตการณ์ทางการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว เช่น หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการร้านค้า ผู้นำชุมชน หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมภาคตะวันตก ประชาชนชุมชน ชาวบ้านทั่วไปในพื้นที่ ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่ไปเยือนแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 3 แห่ง และพื้นที่ขยายผลในแหล่งพุน้ำร้อนเกิดใหม่อีก 1 แห่ง โดยมีพื้นที่ต้นแบบในการศึกษาดูงาน ณ แหล่งพุน้ำร้อนในประเทศไต้หวัน จากนั้นนำผลที่ได้จากข้อมูลเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์ตามประเด็น (Content analysis) เพื่อนำมาอภิปรายผลการศึกษา

ผลวิจัยพบว่า

- 1) ด้านบริบทและอัตลักษณ์การท่องเที่ยวในแหล่งพุน้ำร้อนที่ศึกษามีบริบทและอัตลักษณ์เฉพาะแห่ง แต่ยังคงขาดการดึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่
- 2) ด้านรูปแบบการท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว พบว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีการผสมผสานรูปแบบการท่องเที่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวอื่น และกิจกรรมท่องเที่ยวอื่น ๆ ในพื้นที่เพื่อเชื่อมโยงให้เกิดการท่องเที่ยวจากการใช้ประโยชน์พุน้ำร้อนในแต่ละแห่ง
- 3) ด้านต้นแบบและการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ พบว่า มีความแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการท่องเที่ยวในแต่ละแห่งที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ บางแห่งอยู่ในความดูแลของอุทยานแห่งชาติ บางแห่งอยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล และบางพื้นที่อยู่ในการบริหารจัดการโดยชุมชน ทำให้บทบาทการมีส่วนร่วมมีความแตกต่างกัน คือ ในการบริหารจัดการโดยชุมชน ชาวบ้านจะมีบทบาทการบริหารจัดการในระดับมากกว่า องค์การบริหารส่วนตำบล และอุทยานแห่งชาติ ตามลำดับ
- 4) ด้านต้นแบบการท่องเที่ยวจากต่างประเทศ (ประเทศไต้หวัน) พบว่า มีบริบทแตกต่างจากประเทศไทย ในประเด็น 4.1) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนในไต้หวันส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของรัฐบาล และเอกชน 4.2) ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเมื่อเทียบกับประเทศไทย 4.3) กิจกรรมท่องเที่ยวของประเทศไต้หวันมีการสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวด้าน

การอาบ แช่ตัวแก่นักท่องเที่ยว 4.4) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกมีระบบการรองรับผู้พิการและผู้สูงอายุที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

5) ด้านแนวทางยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย พบว่า 5.1) ด้านการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว จำเป็นต้องพัฒนาภายใต้ความสอดคล้องและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรเชิงการท่องเที่ยว 5.2) การบริหารจัดการท่องเที่ยวจำเป็นต้องสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างความเข้าใจ และบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวควบคู่การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 5.3) ด้านกิจกรรมท่องเที่ยวควรใช้พุน้ำร้อนเป็นกิจกรรมหลัก ทั้งนี้สามารถเสริมกิจกรรมรองอื่น ๆ เพื่อรองรับ และสร้างโอกาสการขยายตัวในแหล่งท่องเที่ยว และ 5.4) ควรมีมาตรฐาน และมาตรการด้านความปลอดภัย เพื่อสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังพบว่า การท่องเที่ยวในแหล่งพุน้ำร้อนของประเทศไทยจำเป็นต้องมีการจัดทำแผนแม่บทให้เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดการวางแผน และกำหนดทิศทางการพัฒนาแหล่งพุน้ำร้อนทั้งหมดที่กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศให้สามารถใช้ประโยชน์เชิงการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม เต็มศักยภาพ และคงความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์แต่ละพื้นที่ไว้สืบไป

Abstract

This research aimed to study and develop community-based tourism in order to promote hot springs as a model for health tourism destination in the western region and the nation of Thailand as a whole. The study was conducted using mixed methods, quantitative and qualitative approaches, in collaboration with participation from local communities. The fieldwork combines varied sources of data gathering techniques including in-depth interviews, focus groups, surveys, and observations. The samples are stakeholders in relation to tourism development such as governmental organizations, entrepreneurs, local shop owners, community leaders and members, and individual persons relevant to management of three hot spring destinations in western Thailand and one recently opened for hot spring site in northern Thailand. The collected data from interviews were analyzed, interpreted and reported using content analysis and descriptive explanation methods.

The results showed that:

1) All of the four hot spring sites, in fact, were outstanding in terms of their local identities and natural resources which are suitable for developing into tourism destinations. However, they were not deeply focused to be used for health tourism at the sites.

2) In terms of tourism activities, the four sites are considered as health tourism destinations which combine health tourism activities with other tourism resources and activities both in the area and nearby destinations in order to encourage the use of hot springs in each site.

3) The models for local participation and hot spring health tourism development in each study sites were different depending on the organizations that manage the area. For example, some sites were taken care of by the national park. Some were controlled by the Tambon Administration Organization (TAO). And some were locally managed by the community members. As a result the levels of

participation in each site were different. For the one managed by local community, participation level of local residents is higher than the other authorities, for instance.

4) The comparison of hot spring tourism practices between Taiwan and Thailand can be explained as followed. 4.1) all of hot spring sites in Taiwan were managed by government and private sectors rather than local community, 4.2) the local communities in Taiwan hardly participated in hot spring tourism management, 4.3) tourism activities at hot spring sites in Taiwan have higher standard in terms of bathing service, tourism resources, and safety of tourists than Thailand and 4.4) The tourism facilities in Taiwan were well developed especially for elderly and handicap which is proper for health tourism destination.

5) The guidelines for health tourism strategy in Thailand should focus on: 5.1) the direction of tourism development and the usage of hot spring must be simultaneously considered in order to increase the potential to develop the sites as tourism destinations, 5.2) Local participation must be encouraged in tourism management strategy in order to increase awareness and understanding of their roles in tourism management and natural resources conservation, 5.3) The tourism activities should mainly concentrate on the use of hot springs and mineral water. Other activities can be created to support and expand the growth of tourism in the destinations, and 5.4) Standard and measures of safety in hot spring destinations should be set in order to increase tourists' confidence.

Moreover, a hot spring tourism master plan should be launch as a guideline for tourism planning and management of hot spring destinations throughout Thailand. This master plan will help each destination to better plan and set the appropriate direction of hot spring tourism development which will benefit to the sustainability of the resources and the conservation of local identity and uniqueness.